

Scurte note privind istoricul cercetărilor culturilor Glina și Tei, așezările acestora și culturile contemporane lor

Laurențiu Mecu*

Keywords: *Bronze Age, researches, cultures, settlements.*

Abstract: *The aim of this paper is to present a brief history of Glina and Tei researches and to compare and discuss the settlements and houses belonging to them and their contemporary cultures.*

Cuvinte-cheie: *Epoca Bronzului, cercetări, culturi, așezări.*

Rezumat: *Scopul acestui material este acela de a prezenta un scurt istoric al cercetărilor culturilor Glina și Tei și de a compara și discuta așezările și structurile de locuire aparținând lor și culturilor contemporane învecinate.*

1.1. Scurt istoric al cercetărilor privind cultura Glina

Istoria cercetărilor Glina pe teritoriul României își are începuturile în perioada interbelică, prin descoperirile făcute pe teritoriul orașului București, la *Fundeni, Băneasa, Ciurel, Dudești, Străulești* și în alte puncte din apropierea municipiului. Printre cele mai importante descoperiri se numără cele din 1923-1928, al căror autor este Dinu V. Rosetti¹.

Săpăturile începute în 1926 de Ion Nestor, impulsionat de Vasile Pârvan, în tell-ul neolitic de la Glina, vor impune, după analizarea urmelor arheologice din stratul III, o nouă cultură denumită Glina III. Ion Nestor ține cont de asemănările dintre materialele descoperite la Glina și cele scoase la lumină prin săpăturile din sud-estul Transilvaniei și vorbește din 1933 de o nouă cultură Glina III-Schneckenberg².

Cercetările arheologice de la București-*Tei*, Cetățenii din Deal, Butimanu, Glina, Pantelimon, Roșu, întreprinse înainte, în timpul și imediat după sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial vor îmbogăți cunoștințele referitoare la noua cultură.

După 1960, cercetători ca Valeriu Leahu, Sebastian Morintz, Gheorghe Bichir, Dumitru Berciu, Vasile Boroneanț, Mircea Petrescu-Dâmbovița, Emil Moscalu, Ersilia Tudor, George Trohani, Petre Roman, Alexandru Vulpe vor efectua săpături în așezări cum ar fi București-*Cățelu Nou, Străulești-Măicănești, Dudești, Mănăstirea Cătălui, Albești, Butimanu, Glina, Văcărești, Corbeanca, Greci, Alexandria, Odaia Turcului*, obținându-se astfel noi rezultate

* Dr. **Laurențiu Mecu**, subofiter U.M. 02494 Ploiești/Institutul de Arheologie „*Vasile Pârvan*”, e-mail: mecu_laurentiu@yahoo.com.

¹ Rosetti, 1971, p. 349-356.

² Nestor 1933b, p. 69-73.

și formulându-se opinii cu privire la cronologia, periodizarea și fazele evolutive ale culturii Glina.

În 1976 apare și prima sinteză a culturii³, în care autorul insistă asupra principalelor cercetări și aduce elemente noi periodizării culturii în discuție.

Cercetările arheologice și studiile dedicate acestei culturi se vor înmulți după 1980. Astfel, cu ocazia publicării rezultatelor săpăturilor efectuate la Govora Sat-*Runcuri*, Petre Roman va propune o nouă periodizare a culturii Glina⁴.

Un an mai târziu, același autor împarte BT românesc în trei etape, această cronologie și periodizare fiind valabile în opinia unor cercetători și astăzi pentru BT din Muntenia⁵.

Așezările de la Periș-*Valea Sticlăriei*⁶, Balotești⁷, Ghermănești⁸, Lipia⁹, Tâncăbești¹⁰, investigate prin cercetări de suprafață, vor pune în valoare noi mărturii ale Bronzului Timpuriu pe cursul Ialomiței și afluenților săi.

Noi așezări Glina sunt identificate la Crivina¹¹, Mironești¹², Vărăști¹³, Varlaam¹⁴ prin săpături de salvare impuse de desfășurarea lucrărilor la Canalul Dunăre-Marea Neagră.

Lucrările de amenajare ale lacului Văcărești și cele funciare de la Schitu-Cămineasca vor pune în evidență noi așezări și structuri de locuire atribuite comunităților Glina: Schitu-*La conac*¹⁵ și *Gaura Despei*¹⁶.

După 1990, Petre Roman, Pal János, Alexandru Vulpe, Gheorghe Lazarovici, Simion Gavrilă se vor ocupa de problematica debutului Bronzului Timpuriu și a ceramicii decorate cu șnurul¹⁷.

1.2. Scurt istoric al cercetărilor privind cultura Tei

În ceea ce privește cultura Tei primele materiale ceramice, atribuite ulterior culturii, apar la sfârșitul secolului al XIX- lea și vor fi publicate de Julius Teutsch în 1900¹⁸.

³ Roman 1976, p. 26-42.

⁴ Roman 1985, p. 279-297.

⁵ Roman 1986, p. 29-55.

⁶ Sandu 1992, p. 290.

⁷ Sandu 1992, p. 313.

⁸ Sandu 1992, p. 308.

⁹ Sandu 1992, p. 316.

¹⁰ Sandu 1992, p. 297-298.

¹¹ Schuster, Popa 1995, p. 41.

¹² Schuster, Popa 1995, p. 41.

¹³ Schuster, Popa 1995 p. 42.

¹⁴ Schuster, Popa 1995, p. 20-23.

¹⁵ Schuster, Popa 1995, p. 26-28; Schuster, Munteanu 1995, p. 79-80; Schuster 1996, p. 101-102.

¹⁶ Schuster, Popa 1995, p. 28-30; Schuster, Munteanu 1995, p. 80-81.

¹⁷ Roman *et alii*. 1992, p. 37.

Cercetările periegetice ale lui Dinu V. Rosetti în jurul Bucureștiului i-au permis acestuia să realizeze că este vorba de fapt despre o nouă cultură. Împreună cu Ion Nestor întreprinde săpături arheologice în zona de întâlnire a râului Colentina cu Lacul Tei¹⁹.

Aceiași specialiști vor efectua cercetări între 1930-1935 în cartierul *Bucureștii-Noi*, în punctul „*La stejar*” și în alte așezări, rezultatele obținute în aceste campanii permițând elaborarea primelor studii dedicate noii culturi.

În 1933, Ion Nestor publică prima monografie a culturii Tei, pentru ca ulterior, în 1935, Dinu V. Rosetti, să identifice trei faze evolutive ale manifestărilor Tei, fără a preciza însă ordinea lor cronologică.

Studiul lui Alfred Prox referitor la comunitățile Tei din Țara Bârsei²⁰ va clarifica unele probleme legate de arealul de evoluție a culturii și va fi folosit de Dorin Popescu în analiza Bronzului Timpuriu și Mijlociu în Transilvania²¹.

Pentru Muntenia, specialiști ca Eugen Comșa, Mircea Petrescu-Dîmbovița, Dumitru Berciu vor continua să întreprindă săpături arheologice în așezările de la București-Dealul Piscului și *Giulești-Sârbi*, Vlad Țepeș, Grădiște²², Glina, Popești-Mihăilești²³, Tangâru²⁴.

Dumitru Berciu a încercat în 1956 să dovedească faptul că elementele Gumelnița și Coțofeni au avut un rol important în geneza culturii Tei²⁵. Aspecte economico-sociale ale comunităților Tei au fost abordate de Dinu V. Rosetti și Sebastian Morintz în lucrarea „*Bucureștii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice*”, București, 1959, p. 22-27.

În 1964, Alexandru Vulpe publică într-un studiu opinia sa cu privire la periodizarea culturii Tei²⁶, pentru ca doi ani mai târziu, în 1966, Dumitru Berciu să încerce o prezentare a evoluției acestei culturi.

Dezvoltarea continuă a cercetării arheologice a dus la obținerea de noi materiale prin săpăturile întreprinse la Țițești-AG., Frățești-GR.²⁷, Izvoarele-GR., Bungetul de Sus-DB.²⁸, Morteni-DB. Aceste materiale vor sta la baza realizării unor studii de arheozoologie, ihtiologie, utilaj litic²⁹.

Amploarea tot mai mare a cercetărilor și descoperirile noi au făcut posibilă apariția unor studii tot mai aprofundate, a unor opinii tot mai

¹⁸ Teutsch 1900, p. 189.

¹⁹ Rosetti 1936, p. 3; Nestor 1933a, p. 247.

²⁰ Prox 1940, p. 92-94.

²¹ Popescu 1944, p. 80-88.

²² Berciu 1956, p. 495-500.

²³ Vulpe 1955, 1-2, p. 240.

²⁴ Berciu 1961, p. 485-487.

²⁵ Berciu 1956, p. 495-500.

²⁶ Vulpe 1964, p. 319-329.

²⁷ Leahu 1979, p. 43-51.

²⁸ Chicideanu 1973, p. 27-41.

²⁹ Păunescu 1970, p. 77-78, 210-213.

fundamentate și au dus la lămurirea unor aspecte legate de geneza, periodizarea și arealul de evoluție al culturii Tei.

2.1. Discuții și comparații între așezările și structurile de locuire atribuite culturii Glina și cele aparținând culturii Tei

De la bun început se cuvine a face o analiză a arealelor de evoluție a celor două culturi. Astfel, comunitățile Glina au ocupat spațiul limitat la nord de Subcarpați, în sud ajungând până în nordul Bulgariei și nord-estul Serbiei, în vest până la Porțile de Fier și la est până la valea Mostiștei. Comunitățile Tei s-au stabilit în Câmpia munteană, în zona Bucureștiului și regiuni din nordul Bulgariei, fără a atinge la vest Oltul și la est valea Mostiștei.

Constatăm că, în linii mari, cele două areale de evoluție se suprapun și că amândouă cuprind zona dâmbovițeană unde cele două culturi se manifestă destul de puternic.

Afirmația lui Eliade referitoare la sanctificarea casei printr-un simbolism sau ritual cosmogonic este valabilă și în cazul structurilor de locuire Glina și Tei, deși cercetările din așezări, locuințe sau zonele apropiate nu au oferit informații concludente referitoare la această problemă.

Se poate afirma, însă, că în ambele culturi așezările erau amplasate de preferință pe terasele înalte, mijlocii sau joase ale apelor curgătoare sau stătătoare, pe insule, pe tell-uri, pe boturi de deal, pe promontorii sau, mai rar, în peșteri.

Cele mai multe dintre așezările Glina și Tei sunt deschise, nefortificate, amplasarea lor în zone limitate de ape adânci, văi sau râpe oferind protecția necesară membrilor comunităților. În rare cazuri se poate vorbi de existența unor elemente de fortificație ridicate fie datorită conflictelor dintre comunități ale aceleiași culturi, fie datorită unor presiuni externe.

În ceea ce privește durata de utilizare a așezărilor, atât cultura Glina cât și Tei sunt caracterizate de existența așezărilor sezoniere legate de activități economice și tipul de economie practică (pescuit, vânatoare, creșterea animalelor), a celor folosite o perioadă scurtă de timp și în care stratul de cultură este subțire și, apoi, a așezărilor stabile, de lungă durată.

Referitor la forma și dimensiunile așezărilor se poate afirma, în ciuda cercetărilor deloc exhaustive, că reprezentative pentru cele două culturi sunt așezările mici în cadrul cărora structurile de locuire erau relativ compacte. Se pare că așezările erau împărțite în două zone, una destinată oamenilor, iar cealaltă animalelor. Pentru nici una dintre culturi cercetările nu au permis punerea în evidență a unei zone funerare, nefiind descoperite necropole în arealele de evoluție Glina și Tei. Mai mult ca sigur semisedentarismul comunităților, determinat de tipul de economie practică, nu a permis constituirea unor necropole în cadrul așezărilor.

2.2. Discuții și comparații între așezările și locuințele aparținând culturilor Glina și Tei și celor învecinate

2.2.1. Comparații între cultura Glina și cele învecinate

Paralel cu evoluția comunităților Glina pe teritoriul României, în areale diferite, evoluau comunități de tipul Schneckenberg, Livezile, Copăceni, Șoimuș, Iernut.

Așezările culturii Schneckenberg sunt situate pe terasele înalte ale cursului Oltului sau pe înălțimi, au mici dimensiuni, iar locuințele sunt compacte, rectangulare sau ovale, de regulă monocelulare.

În centrul și sud-estul Transilvaniei grupul Livezile își amplasa așezările în zone înalte³⁰, pentru ca în aceeași zonă manifestările Copăceni să fie reprezentate de așezări situate pe înălțimi sau pe terase ale apelor³¹.

Ceva mai târziu, în același areal, așezările grupului Șoimuș vor cunoaște o oarecare nuanțare în ceea ce privește amplasarea, fiind preferate cele situate pe cupolele dealurilor, pe terase sau în luncă³².

Grupul Iernut va prefera așezările situate pe valea Mureșului la altitudini mici³³.

Observăm, astfel, că și în cazul culturilor și grupurilor culturale învecinate culturii Glina comunitățile încercau să beneficieze de avantajele oferite de situarea în imediata apropiere a apei, de formele de relief și de posibilitățile de mascare și apărare furnizate de mediul natural.

În ceea ce privește locuințele acestor culturi, ele nu se deosebesc foarte mult de structurile Glina, și în aceste cazuri bordeiul, semibordeiul, acoperișul din iarbă, pereții din nuiel și lut pomostit caracterizând structurile de locuire.

Se poate afirma, astfel, că între așezările și locuințele aparținând Bronzului Timpuriu dintre Carpații sudici și Dunărea de Jos și cele ale aceleiași perioade din interiorul arcului carpatic există similitudini determinate de schimburile culturale între comunități și existența probabil a aceluiași concepții de ridicare a așezărilor și locuințelor, mentalul colectiv al acelor timpuri și de relieful relativ unitar al României.

2.2.2. Discuții și comparații între așezările și locuințele aparținând culturii Tei și celor învecinate

Din punct de vedere cronologic, comunitățile Tei au fost contemporane, printre altele, cu cele aparținând culturilor Wietenberg, Otomani, Verbicioara.

Se poate afirma că și în Bronzul Mijlociu comunitățile umane au încercat să-și ridice așezările în armonie „cu cadrul natural”³⁴.

³⁰ Ciugudean 1996, p. 80;

³¹ Rotea 1993, p. 75; Ciugudean 1996, p. 96-100;

³² Ciugudean 1996, p. 101;

³³ Ciugudean 1996, p. 111;

³⁴ Schuster, Popa 2000, p. 19;

Procentual vorbind, N. Boroffka susține că 71% din așezările culturii Wietenberg sunt amplasate pe terase înalte în apropierea surselor de apă³⁵. Spre deosebire de cultura Tei, aici întâlnim mai multe așezări fortificate: Bernadia, Coldău, Filiaș, Dealu.

Arealul de evoluție a culturii Verbicioara a impus apariția așezărilor pe văi de râuri și pârauri, în câmpii, pe pînteni de deal sau pe insule, în vreme ce cultura Otomani este caracterizată de așezările „atol”, atât fortificate pe înălțimi sau în zone meandrice ale apelor, cât și nefortificate pe terasele inferioare sau pe luncile apelor curgătoare.

Așezările culturii Monteoru nu sunt numai în concordanță cu mediul înconjurător, dar ele au căutat să se situeze în apropierea surselor de sare atât de necesară economiei practicate de comunitățile Monteoru. Pentru fazele târzii ale acestei culturi au fost semnalate și așezări fortificate ca urmare a unor presiuni externe.

Referitor la organizarea internă a așezărilor putem afirma că în arealele Wietenberg, Verbicioara și Monteoru întâlnim aceeași situație de amplasare haotică a locuințelor ca și în cazul Tei.

Se pare că în unele așezări Otomani se respecta un anumit plan de ridicare a locuințelor, centrul așezării fiind liber, iar între case fiind semnalate ulițe.

Astfel de așezări au fost identificate la Tärkeve-Terehalom³⁶ și Füzesabony-Öregdomb³⁷.

Referitor la locuințele de suprafață, se poate afirma că mediilor Monteoru, Otomani, Verbicioara sau Wietenberg le sunt caracteristice, ca și în cazul Tei, cele de mici dimensiuni, cu pereții din pari cu împletitură de nuiele, pomostiți cu lut, cu acoperiș în două ape acoperit cu stuf.

Există însă în toate cazurile analizate și locuințe de mari dimensiuni cum ar fi cele de la Cornești (Wietenberg), Otomani (Otomani), Locusteni (Verbicioara) sau Terchești (Monteoru). Cele mai multe dintre ele au fost interpretate ca fiind spații destinate unor activități religioase sau adunării bărbaților.

În cazul bordeielor situația este diferită, ele nefiind atât de numeroase ca în cazul culturii Tei. Pot fi totuși menționate bordeiele mici de la Ciumbud, Nicoleni, Obeja, Pălatca, Tâmpa aparținând culturii Wietenberg³⁸ sau Vierșand din mediul Verbicioara³⁹.

Anexe ale locuințelor, gropi (menajere, de provizii sau de cult), cuptoare, vetre apar ca și în mediul Tei în toate structurile culturilor învecinate.

³⁵ Boroffka 1994, p. 99;

³⁶ Csányi-Tárnoki 1992, p. 162;

³⁷ Szathmári 1992 p. 135;

³⁸ Boroffka 1994, p. 101;

³⁹ Calotoiu 1994, p. 7.

Gropi menajere rotunde, ovale sau în formă de clopot situate în afara locuințelor au fost descoperite la Band, Derșida (Wietenberg), Medieșul Aurit, Otomani (Otomani), Cârломănești (Monteoru), Vierșand (Verbicioara).

În cazul gropilor de provizii se poate afirma că ele sunt preponderent în interiorul caselor în mediile Otomani și Wietenberg.

Gropi de cult au fost puse în evidență la Cârломănești în mediu Monteoru (pereți drepecți și inventar alcătuit din cărbune și boabe de cereale carbonizate și un gât de vas tronconic), la Valea lui Mihai aparținând culturii Otomani (28 vase întregi, cu gura în jos, unul peste altul, înconjurate de oase de animale) sau la Derșida, sit al culturii Wietenberg (groapă cu 2 vase aproape întregi cu gura în jos).

Vetre de foc au fost descoperite atât în interiorul locuințelor cât și în exteriorul acestora.

Pentru cultura Otomani, specialiștii apreciază că vetrele exterioare aveau funcționalitate religioasă deoarece nevoile comunității puteau fi satisfăcute de cele interioare, fiecare locuință având propria vatră. În arealul Wietenberg s-au descoperit vetre ovale, rotunde, cu margini înălțate sau drepte și chiar două vetre decorate la Sighișoara-Dealul Turcului.

Se poate afirma, în final, că, în ciuda unor deosebiri impuse de cadrul geografic, există asemănări importante între așezările și locuințele culturii Tei și cele ale culturilor învecinate.

Aceste asemănări sunt date de locul de amplasare a așezărilor, forma, dimensiunile și organizarea internă a acestora, existența locuințelor de suprafață și a bordeielor, modul de construire a pereților și acoperișului structurilor de locuire și inventarului lor.

BIBLIOGRAFIE

Berciu 1956 – D. Berciu, *Cercetări și descoperiri arheologice în regiunea București (Cercetările de la Grădiște, raionul Vidra)*, MCA, II, 1956, p. 496-556.

Berciu 1961 – D. Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului în lumina noilor cercetări*, București, 1961.

Boroffka 1994 – N. Boroffka, *Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa*, Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie, Bd. 19, 1-2, 1994.

Calotoiu 1994 – Gh. Calotoiu, *Contribuții la cunoașterea culturii Verbicioara din județul Gorj*, Litua, VI, p. 7-42.

Chicideanu 1973 – I. Chicideanu, *Săpăturile de salvare de la Bungetu de Sus (Brătești, comuna Văcărești)*, Valachica, 5, p. 27-41.

Ciugudean 1996 – H. Ciugudean, *Epoca timpurie a bronzului în centrul și sud-vestul Transilvaniei*, Bibliotheca Thracologica, XIII, București.

Csányi, Tárnoki 1992 – M. Csányi, J. Tárnoki, *Türkeve-Terehalom, în Bronzezeit in Ungarn. Forschungen in Tell-Siedlungen an Donau und Theiss*, Frankfurt am Main, p. 159-165.

Leahu 1979 – V. Leahu, *Sondajul arheologic de la Frătești, jud. Ilfov*, CA, III, p. 43-51.

Nestor 1933a – I. Nestor, *Les fouilles de Glina*, Dacia, III-IV, 1937-1932, p. 226-252.

Nestor 1933b – I. Nestor, *Der Stand der Vorgeschichte in Rumänien*, BerRGK, 22, p. 69-73.

Păunescu 1970 – A. Păunescu, *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, București.

Popescu 1944 – D. Popescu, *Die frühe und mittlere Bronzezeit in Siebenbürgen*, București.

Prox 1940 – A. Prox, *Die Tei Kultur im Burzenland*, Mitteilungen des Burzenländer Sächsischen Museums, IV, p. 86-94.

Roman 1976 – P. Roman, *Die Glina III-Kultur*, PZ, 51, 1, p. 26-42.

Roman 1985 – P. Roman, *Cercetări la Govora Sat-Runcuri în 1977*, SCIVA, 36, 4, p. 279-297.

Roman 1986 – P. Roman, *Perioada timpurie a epocii bronzului pe teritoriul României*, SCIVA, 37, 1, p. 29-55.

Roman et alii. 1992 - P. Roman, A. Dodd-Oprițescu, P. János, *Beiträge zur Problematik der schnurverzierten Keramik Südosteuropas*, Heidelberger Akademie der Wissenschaften. Monographien III, Mainz am Rhein.

Rosetti 1936 – D.V. Rosetti, *Civilizația tip București-Die Bukarester Kultur*, p. 30.

Rosetti 1971 – D.V. Rosetti, *Însemnări privind activitatea Muzeului Municipal (1931-1948)*, București, VIII, p. 349-356.

Rotea 1993 – M. Rotea, *Contribuții privind bronzul timpuriu în centrul Transilvaniei*, Thraco-Dacica, XIV, 1-2, p. 65-86.

Sandu 1992 – V. Sandu, *Cercetările arheologice de suprafață din nordul Sectorului Agricol Ilfov*, CAB, IV, p. 289-323.

Schuster 1996 – C. Schuster, *Considerații privind așezările culturii Glina*, Drobeta, VII, p. 12-17.

Schuster 1997 – C. Schuster, *Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinele Argeșului și Ialomiței Superioare*, Bibliotheca Thracologica, XX, București, 1997.

Schuster, Munteanu 1995 – C. Schuster, M. Munteanu, *Considerații privind unele topoare din epoca bronzului, găsite la sud de Carpați*, Memoria Antiquitatis, XX, p. 79-84.

Schuster, Popa 1995 – C. Schuster, T. Popa, *Cercetări privind epoca bronzului în județul Giurgiu (investigațiile din anii 1986-1994)*, BMJG, 1, p. 20-54.

Schuster, Popa 2000 – C. Schuster, T. Popa, *Mogoșești. Studiu monografic*, BMJG, I, Giurgiu, 2000.

Szathmári 1992 – I. Szathmári, *Füzesabony-Öregdomb, în Bronzezeit in Ungarn. Forschungen in Tell-Siedlungen an Donau und Theiss*, Frankfurt am Main, p. 134-140.

Teutsch 1900 – J. Teutsch, *Prähistorische Funde aus dem Burzenlande*, MAGW, XXX, VI, p. 189-190.

Vulpe et alii. 1955 – R. Vulpe, Ec. Vulpe, P. Alexandrescu, G. Macovei, M. Ionescu, Gh. Rădulescu, D.V. Rosetti, *Șantierul arheologic Popești. Raport preliminar*, SCIV, VI, 1-2, p. 239-269.

Vulpe 1964 – Al. Vulpe, *Les phases de la civilisation Tei a la lumiere des fouilles de Novaci*, DACIA, NS, VIII, p. 319-330.